

Anaokulu Bahçelerinde Dış Mekân Optimum Kullanım Olanaklarının Belirlenmesi: İstanbul Anadolu Yakasından Örnekler**Determination of Optimum Outdoor Usage Possibilities in Kindergarten Gardens: Cases from the Istanbul Anatolian Side****Ceren SİNAN¹, Özgür YERLİ²****Öz**

Günümüz kentlerinde çocukların en çok vakit geçirdiği yerin okul binası ve okul bahçesi olduğu düşünüldüğünde anaokulu bahçeleri ve bahçede oynanan oyunlar çocukların fiziksel, ruhsal ve zihinsel gelişimlerinin sağlıklı ilerleyişi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, literatürdeki birçok çalışmanın sentezlenmesi ile anaokullarında dış mekan optimum kullanımı için şartların neler olduğunun ve bu şartların İstanbul Anadolu yakasındaki bazı anaokullarında ne derece sağlandığının tespit edilmesidir. Amaca ulaşmak okul bahçelerinin kullanım olanakları açısından toplamda 30 kriterden oluşan bir gözlem formu oluşturulmuştur. Seçilen okul bahçelerinin bu kriterlere uyup uymadığına bakılmış ve buna ilişkin puanlandırma gerçekleştirilmiştir. Puanlandırma neticesinde okul bahçelerinin tümünün orta dereceli temsil gurubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, optimum dış mekan kullanım olanaklarının gelişmesi için anaokullarına önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anaokulu bahçesi, Dış Mekan Tasarımı, Oyun, Sağlıklı Gelişim

Abstract

Considering that the school building and garden where children spend most time in today's cities, kindergarten gardens and games played in the gardens have great importance for the healthy progress of children's physical, mental and mental development. The aim of this study is to determine the optimum conditions for the outdoor usage in kindergartens by synthesizing many studies in the literature and to determine the extent to which these conditions are provided in several kindergartens on the Anatolian side of Istanbul. An observation form consisting of 30 criteria was formed to evaluate the use of school gardens. The selected school gardens have been examined to determine whether they meet the necessary criteria using a scoring. As a result of the scoring, it was found that all of the school gardens were in the middle-level representation group. As a result, suggestions were made for kindergartens for the development of optimum outdoor usage opportunities.

Keywords: Kindergarten Garden, Outdoor design, Playing, Healthy Growing

1. Giriş

Okul öncesi eğitim, dünyaya ilk gözlerini açtığı andan zorunlu eğitim yaşına kadar, çocukların gelişim özellikleri, becerileri ve bireysel farklılıkları dikkate alınarak, çocukların sağlıklı bir biçimde fiziksel, duygusal, zihinsel, dil ve sosyal yönden

Received: 30.05.2019, Revised: 09.09.2019, Accepted: 15.11.2019

Address: ¹Düzce Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

² Düzce Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

E-mail: ozguryerli@duzce.edu.tr

gelişimlerini sağlayıcı yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, anne, baba ve eğitimcilerin etkili olduğu sistemli bir eğitimidir (Kubanç, 2014).

MEB okul öncesi eğitim ve İlköğretim kurumları yönetmeliğinde 36-66 aylık çocukların eğitimi amacıyla açılan okullar anaokulu olarak tanımlanmıştır (26 Temmuz 2014 Cumartesi, Resmi Gazete, Sayı: 29072). Dolayısıyla anaokulu çocukların evlerinden sonra ilk temas ettikleri, ve fazlaca vakit geçirdikleri ilk mekan olarak düşünülmektedir. Bilindiği gibi, mekanın insan bilincini belirleyici niteliği (çevresel determinizm) bulunmaktadır. Çocuklarda mekansal bilincin nasıl geliştiğini araştıran birçok çalışma yapılmış, özellikle mekansal bilginin şematize edilmesi konusunda çocukların her kültürde farklı mekansal beceri edindiklerini ve bunda da eğitimin önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Bu çerçevede fiziksel çevrenin sunduğu algısal zenginlik ve üst beynin mekan üzerinden eğitime biçimi önemlidir (Çukur, 2011).

Okul bahçeleri, çocuk sağlığı ve gelişiminin yanında, oyun tipleri ve alışkanlıkları da etkilemektedir (Özdemir ve Çorakçı, 2011). Söz konusu çocuklar olduğunda dış çevreden yoksun bir anasını düşünülmemelidir. Bununla birlikte, dış çevreyi çocukların gereksinimleri doğrultusunda nitelikli hale getirmek için yasalarca bir engel görülmemektedir.

Çocuğun sağlıklı gelişimi için, temel yaşamsal gereksinimlerinden biri olan ve varlığının oluşturduğu oyun eylemi; fiziki planlama alanında ise oyuna yönelik mekansal düzenlemelerin niteliği önemli olmaktadır. Ayrıca, günümüzde çocuk üzerindeki dış baskıların yoğunluğu göz önüne alındığında, dış mekandaki oyun alanlarının nicelik ve nitelik açısından değeri, çocukların eğlenme ve dinlenme derecesini etkilemektedir (Çukur, 2009). Bu durum günümüz anaokullarında dış mekan kullanımını çocukların zihinsel ve bedensel gelişimi açısından altı çizilmesi gerektiğini göstermektedir.

Okullardaki yeşil alan miktarının, insan sağlığı üzerinde birçok olumlu etkisinin olduğu yapılan bilimsel araştırmalarla kanıtlanmıştır, ancak bugüne kadar, okullardaki yeşil alanların çocukların ve daha geniş toplulukların fiziksel aktivite düzeyleri üzerindeki etkilerini doğrudan inceleyen sınırlı kanıta dayalı araştırmalar olduğu görülmektedir (Dyment ve Lucas, 2009) Çocuklar, doğayı içten gelen bir şekilde herkesten fazla gözlemler ve üzerinde çalışabileceği materyallere gereksinim duyarlar (Montessori, 2016).

Dolayısıyla, okul bahçeleri, çocukların doğayı tanımaları ve doğal dünyayı öğrenmelerini sağlayan en uygun yerlerden biridir. Okul bahçeleri bazı çiçeklerin,

bitkilerin bulunmasına olanak sağlayacak açık ve yeşil alana sahip olmalıdır. Bitkilerin nasıl büyüdüğünü gözlemlemek ve bakımlarıyla ilgilenmek çocuğa doğayı sevdirecektir. Okul bahçelerindeki oyun alanlarında bitkisel eleman kullanılırken o bölgenin doğal bitki örtüsü düşünülerek düzenlemeler yapmak önemli bir etkidir (Bitiktaş, 2015).

Anaokulu bahçeleri, çocukların açık hava etkinlikleri için son derece önemli mekanlardır. Bu alanlar, çocukların sağlıklı gelişmesini sağlayabilir, çocukların ilgi görme vizyonunu genişletebilir, çocuk zekasını geliştirebilir, çocukların doğayı anlamalarına izin verebilir ve doğa ile temas kurmak için önemli bir rol oynayabilir. 1960'lı yıllardan günümüze kadar, batılı düşünürler tarafından bir kişinin zekâsının özellikle ilk sekiz yılda değişebileceği fark edilmiştir. Zeka gelişiminin bilişsel öğrenme ile ilgili olduğu öngörülmüştür. Bu nedenle tecrübeye ve etkinliğe dayalı öğrenme yollarının çocuklar arasında en etkin yol olduğu düşünülmektedir (Ge, 2017).

Anaokulu bahçesi fonksiyonel açıdan farklı kısımlardan oluşabilir. Neredeyse bahçesi olan her anaokulunda çocuk oyun alanı olarak adlandırılacak bir alan bulunmaktadır.

Döşemeler ve zemin detaylandırılması fonksiyonel amaçlarına göre değerlendirilip planlanmalıdır. Bir çalışmada bahsedildiği gibi, desenli ve dokulu döşeme materyallerinin kullanılması, yaya aksına doğal bir görünüm verebileceği gibi, değişik boyutlu çiçek kasalarının kullanılması, uygulamalara estetik özellikler katacaktır. (Altunkasa, 2016)

Çocuk oyun alanı, çocukların fazla enerjilerini oyunla boşalttıkları, bu enerjilerini boşaltırken aynı zamanda sosyal ilişkilerini arttırdıkları, fizyolojik gelişimlerini sağladıkları, içinde çeşitli oyun elemanlarının bulunduğu ve oyun amacına yönelik olarak tasarlanmış açık alanlardır (Acar, 2003)

Bir çalışmada (Arbogast ve ark., 2009) bitki kullanımı fazla olan okul dış mekan kullanımlarında çocukların sorumluluklarını daha iyi kavradıkları, oyun ve aktivitelere daha çok zaman ayırdıkları ve kavramsal gelişimlerin iyi yönde etkilendiği belirlenmiştir.

Oyun alanının tasarımı, alanın büyüklüğüne, bulunduğu bölgenin iklim koşullarına ve tasarımcının isteğine göre sonsuz sayıda değişkenlik gösterir. Ancak değişmeyen koşul, bu alanlarda engelli çocuklara dost, diğer çocuklar ile eşit koşullarda ve birlikte oyun oynayabileceği güvenli, yaratıcı, eğlenceli ve doğal elemanları içeren bir alan tasarımı olması gerektiğidir. Bu nedenle, belirli eğim, yol genişlikleri, bank boyutları gibi standart ölçülerin dışında tek tip bir oyun alanı tasarımından söz etmek imkansızdır (Uslu ve Shakouri, 2012).

Çocuklar için tasarlanan dış çevre çocukların bu çevrede özgür olmaları, kendi sınırlarını oluşturabilmeleri, çeşitli türdeki zeminlerde bulunabilmeleri ve becerilerini

keşfedebilmelerine olanak tanınmalıdır. Ayrıca, çocukların bireysel olarak zaman geçirmelerine, tahminler yürütebilmelerine, alan içinde kendi bedenlerini özgürce kullanabilmelerine izin vermelidir (Olds, 2001; Kalburan, 2014).

Bu çalışmanın amacı, literatürdeki birçok çalışmanın sentezlenmesi ile anaokullarında dış mekan optimum kullanımı için şartların neler olduğunun belirlenmesi ve bu şartların İstanbul Anadolu yakasındaki bazı anaokullarında ne derece sağlandığının tespit edilmesidir.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın temel materyalini İstanbul Anadolu Yakasında yer alan bazı anaokulları oluşturmaktadır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden sağlanan okul listesinden aşağıdaki koşullara uyan anaokulu veya anasınıfları rastgele seçilmiştir: (1) sosyoekonomik çeşitlilik olması açısından farklı semtlerdeki okullar, (2) öğrenci mevcudu farklı olan okullar ve (3) revizyona ihtiyacı olan okullar. Sonuçta, bu özelliklere uygun olarak 4 devlet anaokulu seçilmiş ve D1, D2, D3, D4 şeklinde kodlanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma yapılan Anaokullarının İstanbul Anadolu Yakasındaki konumları

1: D1 Anaokulu, 2: D2 Anaokulu, 3: D3 Anaokulu, 4: D4 Anaokulu

Araştırma konusu ile ilgili kaynaklar (kitaplar, tezler, raporlar, makaleler, internet siteleri, bildiriler vb.) araştırılmış, incelenmiş, değerlendirilmiştir.

Çalışmanın bir diğer temel materyalini okulöncesi kurumlarda dış mekan kullanımının mevcut durumunu ölçmek amacıyla kullanılan gözlem formu oluşturmaktadır (Çizelge 1). Bu gözlem formu, konuya ilişkin yapılmış çalışmalarda yöntemlerin incelenmesi ve amaca yönelik soruların eklenmesi ile oluşturulmuştur (Kalburan, 2014; Bitiktaş, 2015; Anonim, 2019).

Çalışmanın devamında, anaokulu bahçelerinin temsili derecelendirme ya da puanlama seviyelerini ortaya koyacak temsili tablo belirlenmiştir. Ölçütlerin ve sayısal değerlerin belirlenmesinde (Altunkasa, 2016) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Gözlem formunda sıralanan ve mevcutta var olan kriterler, ilgili anaokulu 1 puan kazandırmaktadır. Eğer kriter inceleme alanında sağlanmıyorsa ya da yoksa 0 puan kazandırmaktadır.

Çizelge 1. Anaokulu Bahçesi Dış Mekan Kullanım Gözlem Formu

		Puan
Çocuk oyun alanı (6 puan)	Tırmanma grubu materyalleri	1-0
	Kaydırak	1-0
	Denge grubu oyun materyalleri	1-0
	El-göz koordinasyonunu geliştirecek oyuncak veya kullanımlar	1-0
	Küçük kas becerilerini geliştirecek materyalleri	1-0
	Taşınabilir oyun elemanları	1-0
Açık-Yeşil alan (8 puan)	Çocuk başına 1,5m ² alan kullanımı veya toplamda 250m ² alan	1-0
	Çok yıllık bitki kullanımı	1-0
	Tek yıllık bitki kullanımı	1-0
	Dikenli bitki kullanımından kaçınma	1-0
	Meyvesi veya yaprağı zehirli bitki kullanımından kaçınma	1-0
	Çocukların koklayabileceği ya da yiyebileceği türden bitki kullanımı	1-0
	Hobi-hasat bahçesi	1-0
	Ortak kullanıma uygun çok amaçlı alan	1-0
Farklı öğrenme alanları (4 puan)	Kum havuzu	1-0
	Satranç ,puzzle gibi mental gelişim köşesi	1-0
	Sera	1-0
	Kümes	1-0
Güvenlik (6 puan)	Çalışanlar çocuklar oyun halindeyken onları görebiliyor mu?	1-0
	Çocuklar kendi başlarına güvenli bir şekilde oyun elemanlarını kullanabiliyorlar mı?(dışardan yardım almadan)	1-0
	Düşme ihtimali olan oyuncakların altında yumuşak zemin	1-0
	Bahçeye bağımsız giriş çıkış kapısı	1-0
	Afet durumunda bir alarm sistemi	1-0
	Oyun alanında zemini düz, sabit, dayanıklı ve ıslak-kuru halde kaymayan malzeme detayı	1-0
Donatı elemanları (6 puan)	Çöp Kutusu	1-0
	Bank	1-0
	Çeşme(su öğesi)	1-0
	Aydınlatma Elemanları	1-0
	Heykel ve Plastik Objeleri	1-0
	Bilgi İletişim Levhaları	1-0

Kriterlerin toplamının alabileceği en yüksek puan saptanarak (bir anaokulu bahçesinin alabileceği en yüksek değer = $3(6 \times 1) + (8 \times 1) + (4 \times 1) = 30$) hesaplanarak, bu puanlar yüzdelerle değerlendirilmiştir. Sıralamada iyi, orta ve zayıf olarak üç temsili derecelendirme düzeyi belirlenmiştir. Alınabilecek en yüksek puanın (30) %60'ını (18'i aşan) anasınıfı bahçeleri "iyi" derecede, %30-%60'si arasında olanlar (10-18) "orta", %30'undan düşük (9'dan küçük) olan anaokulu bahçeleri "zayıf" derecede kabul edilmiştir.

Çizelge 2. Dış Mekan Kullanımına Göre Anaokulu Temsili Derecelendirme Tablosu

Temsil Derecesi	Zayıf	Orta	İyi
Toplam Puan	0-8	9-18	19-30

3. Bulgular

Araştırmada incelenen 4 okul için, anaokulu bahçeleri niteliklerinin temsili derecelerini bulmak amacıyla uygulanan gözlem formundan elde edilen bulgular Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Dış Mekan Kullanımına Göre Anaokulları Mevcut Durum Puan Tablosu

Ana Kriter	Alt Kriter	D1	D2	D3	D4
Çocuk oyun alanı (6 puan)	Tırmanma grubu materyalleri	0	0	0	0
	Kaydırak	1	1	1	1
	Denge grubu oyun materyalleri	1	1	1	1
	El-göz koordinasyonunu geliştirecek oyuncak veya kullanımlar	1	0	1	1
	Küçük kas becerilerini geliştirecek materyaller	0	0	0	0
	Taşınabilir oyun elemanları	1	1	1	1
Açık-Yeşil alan (8 puan)	Çocuk başına 1,5m ² alan kullanımı veya toplamda 250m ² alan	0	0	1	0
	Çok yıllık bitki kullanımı	1	1	0	0
	Tek yıllık bitki kullanımı	0	0	0	0
	Dikenli bitki kullanımından kaçınma	1	1	0	0
	Meyvesi veya yaprağı zehirli bitki kullanımından kaçınma	1	1	0	0
	Çocukların koklayabileceği ya da yiyebileceği türden bitki kullanımı	1	1	0	0
	Hobi-hasat bahçesi	0	0	0	0
Ortak kullanıma uygun çok amaçlı alan	0	1	1	0	
Farklı öğrenme alanları (4 puan)	Kum havuzu	0	0	0	0
	Satranç ,puzzle gibi mental gelişim köşesi	0	0	0	0
	Sera	0	0	0	0
	Kümes	0	0	0	0
Güvenlik (6 puan)	Çalışanlar çocuklar oyun halindeyken onları görebiliyor mu?	1	1	1	1
	Çocuklar kendi başlarına güvenli bir şekilde oyun elemanlarını kullanabiliyorlar mı? (dışarıdan yardım almadan)	1	1	1	1
	Düşme ihtimali olan oyuncakların altında yumuşak zemin	1	1	1	1
	Bahçeye bağımsız giriş çıkış kapısı	1	1	1	1
	Afet durumunda bir alarm sistemi	1	1	1	1
	Oyun alanında zemini düz, sabit, dayanıklı ve ıslak-kuru halde kaymayan malzeme detayı	1	1	1	1
Donatı elemanları (6 puan)	Çöp Kutusu	1	1	1	1
	Bank	0	1	1	0
	Çeşme(su ögesi)	0	0	0	0
	Aydınlatma Elemanları	0	0	0	0

	Heykel ve Plastik Objeleri	0	0	0	0
	Bilgi İletişim Levhaları	0	0	0	0
	TOPLAM	15	16	13	11

Çizelge 4. Dış Mekan Kullanımına Göre Anaokulu Bahçelerinin Temsil Dereceleri

Okul Bahçesi	D1	D2	D3	D4
Temsil Derecesi	orta	orta	orta	orta
Toplam Puan	15	16	13	12

3.1. D1 Anaokulu

Okulun bahçesi, Çizelge 1'de verilmiş olan anaokulu bahçelerinin dış mekan kullanım kriterlerine göre 15 puan almıştır. Temsili derecelendirme tablosuna göre “orta” dereceli olduğu belirlenmiştir. İncelenen okul bünyesinde, ilkokul ve ortaokul da bulunmaktadır ancak anaokulu hem bağımsız bir binada yer almakta hem de anaokulu bahçesi ilköğretim ve ortaokul çocuklarının kullanımına kapatılmıştır. Sadece anaokulu çocuklarının kullanımı için ayrılmıştır. Anaokulu bahçesi, çocuk oyun alanı başlığı altında toplanan kriterlerden 4 puan almıştır. Bunlar kaydırak, denge grubu materyalleri, küçük bir basket potası varlığı ile, el-göz koordinasyonunu geliştirecek oyuncak ve kullanımlar içermesinden alınmış puanlardır. Alanda, çocukların küçük kas becerilerini geliştirecekleri sabit bir kullanım yoktur ve tırmanma grubu materyalleri bulunmamaktadır.

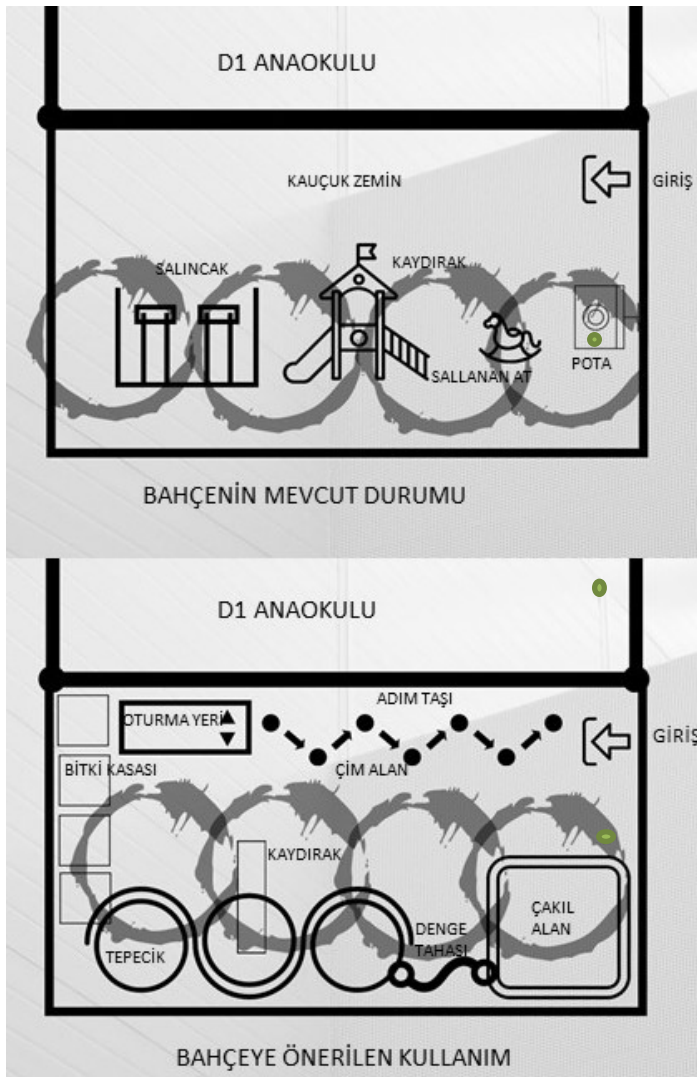
Şekil 2. D1 Anaokulunun Mevcut Dış Mekan Kullanımı

Çok yıllık bitki olarak alanda *Tilia sp.* (ıhlamur), *Fraxinus sp.* (dişbudak), *Pseudoacacia sp.* (yalancı akasya) gibi koku özelliği olan ve şemsiye formunda bitkiler kullanılmıştır. Tek yıllık bitki kullanımı olarak pencere önündeki saksılarda domates fideleri görülmüştür. Dikenli veya zehirli kısımları olan bitki kullanımından kaçınılmıştır. Anaokulu bahçesi 49m²lik bir alana sahiptir. Çocuk başına 1,5m² alan düşmediği tespit edilmiştir. Sınırlandırılmış bu alanda çocukların çok amaçlı aktivitelerine yetecek geniş alan olmadığı görülmüştür. Çocukların gösteri ve toplu aktiviteleri D1 İlköğretim okulu bahçesinin muhtelif yerlerinde yaptıkları söylenmiştir.

Donatı elemanları açısından değerlendirildiğinde alanda sadece çöp kutusunun kullanılmış olduğu, bank, çeşme, aydınlatma elemanı, heykel, plastik öge ve bilgi iletişim levhalarının kullanılmadığı görülmektedir.

D1 Anaokulu için öneriler aşağıdaki gibidir:

- Mevcuttaki çok yıllık ağaçların diplerinde mevsimlik çiçekler ve aromatik bitkilerden kullanılmalıdır.
- Dar alanda yeşil dokuyu arttırmak amacıyla duvarları saracak sarılgıcı bitki türleri önerilmektedir.
- Sebze veya meyve yetiştirmek amacıyla bahçenin güney köşesinde, boyutları 1x2 metreyi, derinliği 40 cm'yi geçmeyen ahşap saksılarla oluşturulmuş bir hobi bahçesi planlanmalıdır.
- Çocukların saklanma, asılma, çekme, tırmanma faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri ahşap malzemedan üretilmiş, yükseklikleri 1,5 metreyi geçmeyen, devrilme riskine karşı yere sabitlenmiş bir parkur tavsiye edilmektedir.
- Çocukların küçük kas becerilerini ve yaratıcı düşünme becerilerini beslemek amacıyla Şekil 6 da görüldüğü üzere alanın kuzeydoğu köşesinde 2,5x2,5 metre ölçülerinde, derinliği 30 cm'yi geçmeyen çakıl havuzu önerilmektedir. Çakıl kum gibi suyla temas ettiğinde çamura dönüşen ve oynarken vücuda yapışan bir malzeme olmadığından tercih edilmektedir. Aynı zamanda ses çıkarıyor olması çocukların hoşuna gitmektedir.

Şekil 3. D1 Anaokulu Fonksiyon Diyagramı

3.2. D2 Anaokulu

Anaokulu bahçesi, Çizelge 1'de verilmiş olan anaokulu bahçelerinin dış mekan kullanım kriterlerine göre 16 puan almıştır. Temsili derecelendirme tablosuna göre “orta” dereceli olduğu belirlenmiştir. Anaokulu bahçesi, çocuk oyun alanı başlığından 3 puan almıştır. Alanda, kaydırak ve denge grubu materyallerinin bulunduğu saptanmıştır. Bununla beraber çocukların el-göz koordinasyonu ve küçük kas becerilerini geliştirebilecekleri yere sabit materyal veya kullanımların mevcut olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca tırmanma grubu materyali de görülmemiştir.

Açık yeşil alan başlığı altında incelendiğinde, çok yıllık bitki olarak grup halinde *Laurus sp.* (defne) kullanıldığı, duvarlarında ve korkuluklarında *Hedera helix sp.* (duvar sarmaşığı) kullanıldığı, görsel anlamda yeşil bir doku oluşturulma çabası görülmüştür.

Şekil 4. D2 Anaokulunun Mevcut Dış Mekan Kullanımı

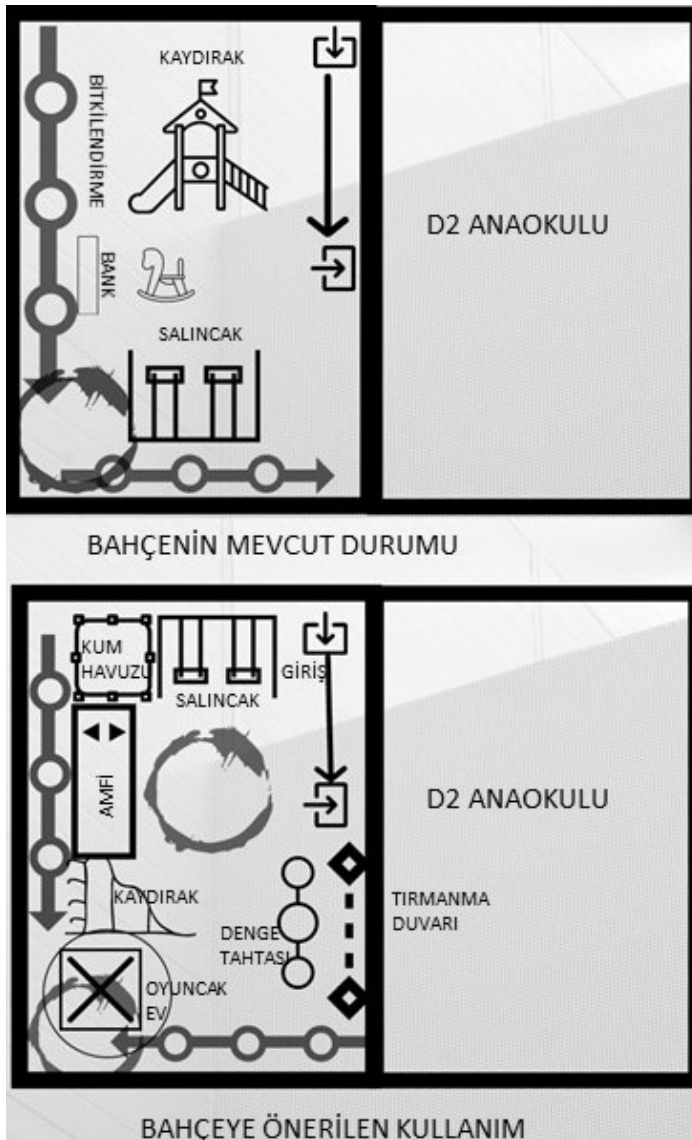
Alanda *Rosa sp.* (gül) kullanımı gözlenmiştir. Gül, koku, çiçek ve renk etkisi bakımından değerli olmasına rağmen dikenli olması nedeniyle anaokulu bahçelerinde tercih edilmemesi tavsiye edilen bitkilerdendir. Bunun yanında meyvesi veya yaprağı zehirli olabilecek bitkilerden kaçınılmıştır. Ayrıca çocukların ortak kullanımına uygun, farklı amaçlar için kullanabilecekleri açık alan gözlemlenmiştir. Anaokulu bahçesi 94m²'dir. Çocuk başına 1,5m² düşmemektedir.

Donatı elemanları başlığı altında bakıldığında alanda çöp kutu ve bank olduğu gözlenmiştir. Çeşme, aydınlatma elemanı, heykel veya plastik obje, bilgi iletişim levhaları gibi elemanların kullanımına yer verilmediği görülmüştür.

D2 Anaokulu için öneriler aşağıdaki gibidir:

- Ortamdaki yeşil dokuyu ve bitkisel materyalleri artırmak, çocukların toprakla, bitkiyle temasını güçlendirmek amacıyla Şekil 5'te görüldüğü üzere bahçenin büyük bir kısmına çim alanlar önerilmektedir.
- Çim tepe, salıncak alanında kum zemin, taş döşeme ve renkli kauçuk kullanımı, fonksiyonel anlamda alanı zenginleştireceğinden, Şekil.5'te görüldüğü gibi farklı yüzey koşulları yaratılmalıdır.

- Tırmanma duvarı ve denge tahtaları planlanıp çocukların oynarken motor kas becerilerini geliştirmesi sağlanmalıdır.
- Bahçenin kuzeydoğu köşesine 2x2 metre ölçülerinde kauçuk zemin üzerinde yerleştirilmiş, 1x1 metre ebatlarında çocukların oynayabileceği, saklanabilecekleri, oyuncak ev önerilmektedir.
- Tek yıllık bitki kullanımının mevcut bitkileri destekler yönde artırılması önerilmektedir.
- Çocukların oyundan kaçma, oynayanları dışarıdan izleme gereksinimini karşılayacak, aynı zamanda aktiviteleri seyretmek amacıyla kullanılacak 2 x 4 metre ebatlarında Şekil 5'te görüldüğü gibi ahşap malzemeden yapılması önerilen minik amfi planlanmalıdır.

Şekil 5. D2 Anaokulu Fonksiyon Diyagramı

3.3. D3 Anaokulu

Alanda yapılan inceleme doğrultusunda gözlem formu doldurulmuş olup Çizelge 1'de verilmiş olan anaokulu bahçelerinin dış mekan kullanım kriterlerine göre 12 puan almıştır. Temsili derecelendirme tablosuna göre “orta” dereceli olduğu belirlenmiştir. Çocuk oyun alanı başlığı altındaki kriterlerden toplam 4 puan almıştır. Kaydırak, denge grubu oyun materyalleri, el-göz koordinasyonu ve taşınabilir oyun elemanları olduğu gözlenmiştir. Küçük kas becerilerini geliştirecekleri materyaller veya motor becerileri artırıcı tırmanma grubu materyalleri gözlenmemiştir.

Anaokulu bahçesi okulun diğer kısımlarından bağımsızdır. Sınıf koridorlarından bahçeye direk çıkış yolu mevcuttur. Anaokulu bahçesi 386m²'dir. 250m² den büyük olma kriterini sağlamaktadır. Buna rağmen yeşil alan olarak hiçbir çok yıllık ya da tek yıllık bitkinin kullanılmamış olduğu gözlenmiştir.

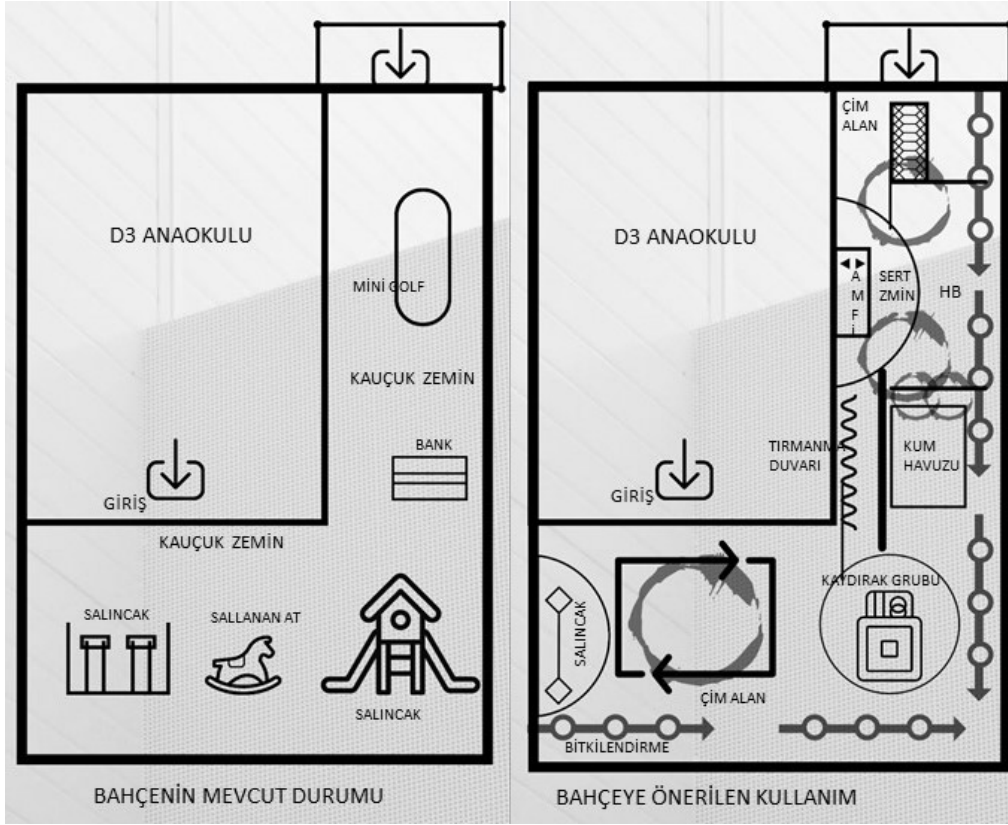
Şekil 6. D3 Anaokulunun Mevcut Dış Mekan Kullanımı

Donatı elemanları başlığı altında bakıldığında alanda çöp kutusu ve bank olduğu gözlenmiştir. Bunun dışında gözlem formundaki donatı kriterleri alanda görülmemiştir.

D3 Anaokulu, bahçesinin diğer 3 okulunkinden çok daha büyük olduğu düşünülürse yeşil alanın hiç olmaması mevcut durum konusunda çok fazla yenilik yapılması gerektiğini göstermektedir.

- Bahçeye bitkisel materyal yönünden zengin bir bakış açısı kazandırılmak için duvar diplerine sarılıcı bitki türleri önerilmektedir. Böylece fazla yer kaybı yaşamadan istenilen yeşil arka plan elde edilecektir.

- Bahçenin güneyine Şekil 7’de görüldüğü gibi şemsiye formlu kışın yapraklarını döken bir ağaç önerilmektedir, Geniş taç yapma kabiliyeti olan bu ağaç, alana gölge sağlayacaktır.
- Şekil 7’de görüldüğü gibi çocukların tırmanıp motor kaslarını geliştirebilmeleri, dengede durmayı öğrenebilmeleri amacıyla, bina duvarına sabitlenmiş 2x 4 metre ebatlarında tırmanma duvarları tavsiye edilmektedir.
- Bahçenin Şekil 7’de görüldüğü gibi kuzeydoğusunda hobi bahçesi planlanmalıdır. Böylece çocuklar kendi ekinlerini yapma ve sonrasında hasat etme deneyimini kazanacaklardır.
- Bahçeye çocukların rahatça koşabilecekleri, oturup aktivite yapabilecekleri açık çim alanlar kazandırılmalıdır. Şekil 7’de görüldüğü gibi bahçenin bir kenarı çim alana ayrılmalıdır.
- Yorulan çocukların dinlenmesi veya dış mekanda işlenecek dersler esnasında kullanılması amacıyla 1,5x3,5 metre ebatlarında ahşap oturma alanı planlanmalıdır.
- Tüm alanın hemzemin olması yerine, çocukların tırmanıp inebilecekleri eğimi %30 u geçmeyen rampalar yaratılmalıdır. Şekil 7’de kum havuzunun yanına küçük bir çim tepe önerilmektedir.
- Çocukların hayal gücünü beslemek ve üzerlerindeki negatif enerjiyi boşaltmak için bahçenin güneydoğusunda 2x2 metre boyutlarında kum havuzu önerilmektedir.
- Duvar kenarlarına boyları 3metreyi geçmeyen, hoş kokulu, çiçekleri bakımından ön plana çıkabilecek veya meyvesi yenilebilir ağaçlar önerilmektedir.

Şekil 7. D3 Anaokulu Fonksiyon Diyagramı

3.4. D4 Anaokulu

Okulun bahçesi incelendiğinde, Çizelge 1'de verilmiş olan anaokulu bahçelerinin dış mekan kullanım kriterlerine göre 11 puan aldığı görülmüştür. Temsili derecelendirme tablosuna göre “orta” dereceli bulunmuştur.

Çocuk oyun grubu başlığından 4 puan almıştır. Klasik oyun grubu şeklinde adlandırılan kaydırak ve denge grubu elemanlarının olduğu gözlenmiştir. Bunun dışında yere çizilen sek sek oyunu çizgilerinin varlığı gözlenmiş, bunun el-göz koordinasyonu açısından geliştirici eleman niteliğinde olduğu düşünülmüştür. Küçük el kaslarını geliştirmek amacıyla yere sabit bir materyale yer verilmemiş olup taşınabilir oyuncakların zaman zaman bahçeye çıkarıldığı tespit edilmiştir.

Tırmanma materyali olarak adlandırılabilen oyun grubu materyallerinden hiçbirinin alanda olmadığı görülmektedir.

Şekil 8. D4 Anaokulunun Mevcut Dış Mekan Kullanımı

Şekil 5'te görüldüğü gibi açık yeşil alan başlığı altında sadece çok amaçlı kullanım alanı olduğu görülmektedir. Bu bölümden yalnızca 1 puan almıştır. Onun dışında çok yıllık ve tek yıllık hiçbir bitki bulunmamaktadır. Plastik ve beton zemin dışında başka bir açık alan zemini görülmemiştir. Anaokulu bahçesi 42m²'dir. Çocuk başına 1,5m² düşmemektedir.

İlköğretim kısmında eğitim gören çocukların kullanmaması için bahçenin sınırlandırıldığı görülmüştür. Bahçe saati dışında oyun alanı kilitlidir. Çocukların sınırlandırılmış alanda kendi başlarına güvenli bir şekilde oyun elemanlarını kullanabildikleri görülmüştür.

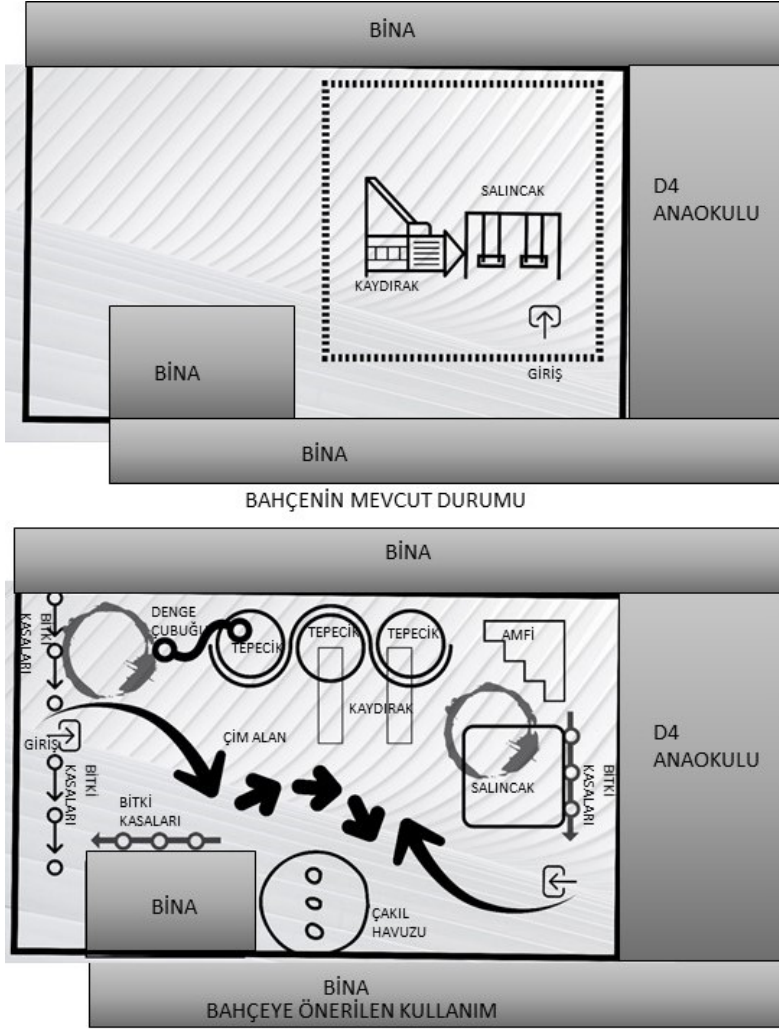
Alanda çöp kutusu dışında, gözlem formunda bulunan hiçbir donatı elemanı görülmemiştir.

D4 Anaokulu bahçesi, ortaokul öğrencilerinin de kullandığı geniş bahçe içinde sınırlandırılarak ayrılmış bir alandır. Bu alan yaşça büyük çocukların kullanımını engellemek için çelik tel konstrüksiyonla çevrelenmiştir.

- Mevcutta hiç bitki kullanımı olmayan alana çok yıllık bitki olarak Şekil 9'da taslak planı görülen alanın kuzeyine, salıncak alanın yanına şemsiye formunda bir ağaç önerilmektedir.
- Bitkilerin koku özelliğinden faydalanarak alana yeşil bir doku kazandırmak amacıyla 0,5x0,5 metre genişliğinde ve 1 metre derinliğinde bitki kasalarına, 2 m boyunda koku

yönünden etkili, herdem yeşil ağaçlarının yerleştirilmesi önerilmektedir. Bu uygulama aynı zamanda yeşil bir duvar görünümüne bürünecek ve bahçenin sınırlarını oluşturacaktır.

- Çocukların rahatça koşabilmesi için Şekil 9'da görüldüğü gibi çim alanlar yaratılmalıdır.
- Bahçenin batısında maksimum 1,5m yüksekliğinde çim tepe oluşturulmalı, tepeden aşağı doğru sabitlenmiş kaydıraklar planlamalıdır.
- Çocukların dinlenmesi ve diğer çocukların oyunlarını gözlemlemesi için Şekil 9'da görüldüğü gibi bahçenin kuzeybatı köşesinde küçük bir amfi planlanmaktadır.
- Şekil 9'da görüldüğü gibi salıncakların bulunduğu 2x2 metre boyutlarındaki alana yumuşak kauçuk zemin önerilmektedir.
- Çocukların küçük kas becerilerini geliştirebileceği, taşınabilir oyuncaklarıyla zaman geçirebileceği 4m² alanda çakıl zemin bir alan önerilmektedir.
- Bahçenin doğusunda, duvar diplerinde sebze ve çilek yetiştirmek amacıyla 0,2x0,5 metre genişlikte 0,3cm derinlikte saksılar önerilmektedir. Böylece çocuklar dar bir mekanda toprağı ve yenilebilir bitkilerin nasıl hasat edildiğini kavrayabileceklerdir.

Şekil 3. D4 Anaokulu Fonksiyon Diyagramı

3.5. Genel Değerlendirme ve Karşılaştırma

- Tüm okullar incelendiğinde farklı kullanım alanları başlığı altında olan kriterlerin (kum havuzu, satranç, puzzle vb. gibi mental gelişim köşesi, sera, kümes alanları) hiçbirinin mevcut olmadığı tespit edilmiştir.
- Güvenlik başlığı açısından değerlendirildiğinde okulların tümü tam puan almıştır.
- Çocuklar oynarken onların gözetiminin kolaylıkla sağlandığı,
- Çocukların alanında kendi başlarına güvenli bir şekilde oyun elemanlarını kullanabildikleri görülmüştür.
- Zeminin düşmelere karşı yumuşatılmış plastikle kaplandığı, bahçelerin sınırlandırılmış ve bağımsız kapısı olduğu görülmüştür. Fakat D1 ve D4 anaokulu bahçesinde ortaokul ve ilkokul kullanımının dahil olduğu bahçeyi kullanmadan oyun alanına geçilemediği görülmüştür. Diğer iki okuldaysa anaokulu koridorundan oyun alanına açılan kapılar

mevcuttur. Afet durumu söz konusu olduğunda Okulda çalacak olan alarm sistemi tüm okulların bahçeden de duyulabilir şekilde ayarlanmış olduğu belirlenmiştir.

4. Tartışma

Günümüz şehir koşullarında çocukların dış çevreyle ilişkisi kısıtlı olanaklar doğrultusundadır. Bu nedenle çocukların uzun süre vakit geçirecekleri okul bahçelerinin çocuk gelişimini desteklemek açısından nitelikli olması gerekmektedir. Bahçenin yeşil bir ağla çevrelenmiş olması çocuklar için bir avantajdır. Yeşil bir bakış açısı sadece D2 anaokulunda kısmen görülmüştür. Bahçenin duvarları çalılar ve yer örtücü bitkilerle kaplanmıştır. Yapılan bir çalışmada duvar kenarında *Hedera helix* (duvar sarmaşığı) kullanıldığı belirtilmiştir (Erdem, 2003). D1 anaokulunda ise yüksek şemsiye formu ağaçlar yeşil bir algı yaratmaktadır.

Kum havuzu, küçük bir hasat bahçesi veya satranç vb. gibi farklı kullanım alanlarının çocukların çevrelerini değiştirebilme ve biçimlendirme becerileri için gerekli olduğu birçok araştırmacı tarafından söylenmektedir (Uslu ve Shakouri, 2012; Tekkaya, 2001).

“Deneyimlerimiz çocukların veremden ve raşitizmden ancak modern sanatoryumlarda doğayla güneşle iç içe yaşayarak, açık havada uyuyarak kurtulabildiğini gösteriyor” diyen Montessori (2016) çocukların ruhsal ve bedensel ihtiyaçlarının yanı sıra dış çevreyle irtibatın sağlık açısından gerekliliğine değinmiştir.

Bu araştırmanın sonucunda anaokulu çocuklarının nitelikleri düşük olsa bile dış çevreyle günün çeşitli zamanlarında irtibat halinde oldukları ortaya çıkmıştır. Benzer bir çalışmada, (Uslu ve Shakouri, 2012), çocuklara yönelik oyun alanları tasarımında doğal malzemelere (su, bitki vb.) ağırlık verilmesi önerilmiştir. Örneğin, oyun alanında çocukların mevsimsel duruma göre farklılık gösteren, form vermeye uygun bitki türü (örneğin söğüt) seçilerek hazırlanan bir oyun alanı çok daha cazip olacaktır. Sarkıcı formu bitkilerle birlikte doğal taş, çakıl ya da ağaç yongası gibi malzemelerin kullanılması yaratıcılığı teşvik eden oyun ortamları sağlayacaktır. Bu çalışmaya konu olan okul bahçelerinin ikisinde hiçbir doğal materyalin kullanılmadığı gerçeği, bu nitelikler bakımından yetersiz kalındığının göstergesi olmaktadır.

Anaokulu bahçelerinin zemini tek düze, genelde beton ve plastik döşeme materyaliyle kaplanmıştır. Oysa birçok çalışma bunun aksi olması gerektiği yönündedir. Özdemir ve Çorakçı (2011), yapılan birçok çalışmada, okul bahçelerinin tekdüze asfalt ve beton yüzeyler yerine tepelikler, kayalar, su gösterileri ve bitkilerle şekillenmesinin oyun seçenekleri çeşitlendirdiğini, yenilikçi ve yaratıcı oyun alışkanlıkları ortaya çıkardığını söylemiştir.

Bununla birlikte oyun içerisinde çocuğun zıplama, tırmanma, çekme, itme, boğuşma, taşıma kısaca vücut özellikleri ile mücadele etmek durumunda olduğu söylenmektedir (Katlav, 2014). Buradan yola çıkıldığında tırmanma, çekme, itme gibi deneyimleri yaşamak için bu çalışmada anaokulu bahçelerinin yetersiz kaldığı görülmektedir Yapılan bazı araştırmalarda çocukları oyun alanlarının tasarımına aktif olarak dahil etmenin önemli olduğu söylenmektedir (Chancellor, 2013; Kalburan, 2014). Araştırma yapılan 4 okulda da çocukların tasarım sürecine katkısı söz konusu değildir. Bahçe tasarımını ile alakalı kararlar idari yönetimin elindedir. Bir başka çalışmada ise standart bir tasarım uygulama kuralı olmadığı vurgulanmıştır (Uslu ve Shakouri, 2012).

Bu çalışmada olduğu gibi, bugüne kadar okul bahçeleriyle ilgili yapılmış olan birçok çalışmada okul bahçesinin çocukların ihtiyaçlarına tam anlamıyla hitap etmediği ve doğal malzeme kullanımında önemli yetersizlikler olduğu düşünülmektedir (Çelik, 2012; Kalburan, 2014; Özdemir ve Çorakcı, 2011 ; Çukur, 2011).

Anaokullarında dış mekan kullanım olanakları doğallıktan uzak ve kısıtlıdır. Çocuk gelişimiyle ilgili literatür taramasında varılan kanı üzere, bu durum çocukların bilinçaltı isteklerini göz ardı etmek, doğal keşif duygusunu bastırmak, istediği gibi hareket edememesine sebep olmak gibi birçok negatif netice doğurmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Anaokulu öğrencilerine ayrılan bahçe için, okul yönetimleri tarafından tercih edilen kullanımların genelde kaydırak ve salıncak içiren plastik oyun grubu malzemelerinden oluştuğu gözlenmiştir. Bununla birlikte tüm araştırma alanlarında, peyzaja gerekli önemin verilmediği ortaya çıkmıştır.

Neticede, İstanbul'un 4 farklı Anaokulu bahçesinde yapılan gözlemler sonucunda ortaya çıkan genel tabloya bakıldığında ana hatlarıyla, anaokulu bahçelerinin tamamının dış mekan kullanım olanakları açısından orta derecede temsil edildiği görülmüştür.

Her bir okul için ayrı ayrı geliştirilen ölçeksiz çizimler ve öneriler sadece fonksiyonel anlamda neleri barındırabilecekleri konusunda yapılan çalışmalardır. Öneriler aynı zamanda gözlem tablosundaki eksikliklere göre yapılmıştır.

Yapılan araştırma sonucu tespit edilen eksiklikler doğrultusunda anaokulu bahçeleri için genel bir takım alternatif öneriler aşağıdaki gibidir:

- Anaokulu bahçelerinin tamamında farklı kullanım alanlarına ayrılacak küçük bir alan yaratmak mümkündür, kum havuzuna, küçük bir hasat bahçesine veya satranç vb. köşesine yer ayrılmalıdır.
- Çocukların doğal materyalleri kullanabilecekleri yüzeyler, çim yüzeyler, topluca oyun oynayabilecekleri engebeli; çukur veya tümsek yüzeyler oluşturulmalıdır.
- Yüksek duvarların olduğu bahçelerde, yeşil bir görüntü oluşturmak açısından duvarın bitkilerle kapatılması önemlidir. Eğer ağaç veya ağaççıklar için uygun genişlik yoksa duvarları saracak sarmaşık türü bitkiler tercih edilmelidir.
- Hiç ağaç veya yeşil alan kullanımı olmayan okullarda ağaçlandırma yapılmalıdır. Eğer zemin ağaçlandırma için uygun değilse bitki kasaları kullanılmalıdır.
- Çocukların her mevsimde dış mekanı kullanması amaçlanmalı, güneşli günlerde şemsiye görevi görecek ve soğuk günlerde güneşi engellemeyecek yapraklarını döken ağaçlar tercih edilmelidir.
- Doğal materyal kullanımı artırılmalı, çocukların motor kas gelişimini desteklemek açısından tırmanma, asılma, denge kurma materyallerini mutlaka yer verilmelidir.
- Dinlenmek ve etrafta neler olup bittiğini izlemek çocuğun gereksinimlerinden biridir. Bu bağlamda çocukların oturabileceği köşeler oluşturulmalıdır.
- Alanda su kullanımı muhakkak desteklenmelidir. Bir çeşme veya zaman zaman su akışı olan bir zemin yaratılmalıdır. Çocuklar için su keşfetmeye ve oynamaya değer çok değerli bir materyaldir.
- Gerekli miktarda çöp kutusu, bank, bilgi iletişim levhası kullanılmalı, bu donatı elemanlarının çocukların fiziksel yapısına uygun boyutta olmasına dikkat edilmelidir.

Ancak bu durumda dış mekan kullanımı açısından optimum değere sahip anaokulları ortaya çıkacaktır.

Kaynaklar

- Acar, H. 2003. Çocuk oyun alanlarında bitki tercihlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma, Yüksek lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen bilimleri enstitüsü, Trabzon.
- Altunkasa, M. F. 2016. Kent İçi Yolların Yaya Kullanımına Yönelik Değerlendirilmesinde Çözümlemeli Bir Yaklaşım: Adana Örneği. Ç.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, 17(3): 65-74.
- Anonim. 2019. MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 26 Temmuz 2014, Resmi Gazete, Sayı: 29072. [Online]. Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm>
- Arbogast, K. L., Kane, B. C. P., Kirwan, J. L., Hertel, B. R. 2009. Vegetation and outdoor recess time at elementary schools: What are the connections? *Journal of Environmental Psychology*, 29(4): 450–456.
- Bitiktaş, G. 2015. İlkokul Ve Ortaokul Bahçelerinin Peyzaj Tasarım İlkeleri Açısından Mevcut Durumun Belirlenmesi: Eğirdir İlçesi Örneği. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Çelik, A. 2012. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Açık Alan Kullanımı: Kocaeli Örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 43(1): 79–88.
- Chancellor, B. 2013. Primary school playgrounds: features and management in Victoria, Australia. *International Journal of Play*, 2(2): 63–75.
- Çukur, D. 2011. Okulöncesi çocukluk döneminde sağlıklı gelişimi destekleyici dış mekan tasarımı. *Türkiye Ormancılık Dergisi*, 12(1): 70–76.
- Dyment, J. E., Bell, A. C., Lucas, A. J. 2009. The relationship between school ground design and intensity of physical activity. *Children's Geographies*, 7(3): 261–276.
- Erdem, Ö. 2003. Okul Öncesi Eğitim Birimlerinde Dış Mekan Tasarım İlkeleri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ge, X. 2017. The Spring of Post Vernacular Architecture under the Background of Three Networks. A Case Study of Likeng Village in Wuyuan County, Jiangxi Province. *Proceedings of the 2nd International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Humanities (ICCESSH) (Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 124: 1016–1018.

- Kalburan, C. 2014. Denizli İlinde Bulunan Resmi Ve Özel Anaokulu Bahçelerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18: 99–113.
- Katlav, S. 2014. Oyunun Okul Öncesi Çocuklarının Gelişimine Etkileri Effects of Games on Development of 3-5 Ages of Children on. The Journal of Academic Social Science Studies International, 28: 253–273.
- Kubaç, Y. 2014. Okul öncesi kurumların fiziki durumunun incelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(31): 1307–9581.
- Montessori, M. 2016. Çocukun Keşfi. Kaknüs Yayınları, 1. Baskı, 384 sf.
- Olds, A. R. 2001. Child Care Design Guide, The mcgraw Companies, USA.
- Özdemir, A., Çorakcı, M. 2011. Ankara okul bahçelerinin katılımcı yöntemle yenilenmesi. Milli Eğitim Dergisi, 41(189): 7–20.
- Tandoğan, O. 2011. İstanbul’da “Çocuk Dostu Kent” İçin Açık Alanların Planlama, Tasarım Ve Yönetim İlkelerinin Oluşturulması, Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tekkaya, E. 2001. Tasarlanmış Çocuk Hakları: Ankara Çocuk Alanları, Mili Eğitim Dergisi, Sayı: 151.
- Uslu, A., Shakouri, N. 2012. Friendly design of playground and outdoor space for the disabled children. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 28(5): 367–374.